

Iris Glas

**BUURT-
VERHOUDINGEN,
ONVEILIGHEIDS-
GEVOELENS
EN DE ROL
VAN ETNISCHE
DIVERSITEIT**

*Buurtverhoudingen, onveiligheidsgevoelens en de rol
van etnische diversiteit*

De serie 'Working Papers' omvat studies die in het kader van de werkzaamheden van de WRR tot stand zijn gekomen. De verantwoordelijkheid voor de inhoud en de ingenomen standpunten berust bij de auteurs. Een overzicht van alle publicaties is te vinden op www.wrr.nl.

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid
Buitenhof 34
Postbus 20004
2500 EA Den Haag
Telefoon 070-356 46 00
E-mail info@wrr.nl
Website www.wrr.nl

*Buurtverhoudingen,
onveiligheidsgevoelens en de
rol van etnische diversiteit*

Iris Glas

Rapporten aan de regering vanaf nr. 68 zijn verkrijgbaar in de boekhandel. Alle *Rapporten aan de regering* en publicaties in de reeksen *Verkenningen*, *Policy Briefs* en *Working Papers* zijn beschikbaar via www.wrr.nl.

Vormgeving binnenwerk: Textcetera, Den Haag

Omslagafbeelding: Textcetera, Den Haag

Working Paper nummer 27

ISBN 978-94-90186-57-9

e-ISBN 978-94-90186-63-0

NUR 741

WRR, Den Haag 2018

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j^o het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

INHOUD

Voorwoord	7
Samenvatting	9
1 Inleiding	11
2 De mogelijke keerzijden van etnische diversiteit	13
3 Analyse en bevindingen	19
3.1 Etnische diversiteit en buurtverhoudingen	20
3.2 Etnische diversiteit en onveiligheidsgevoelens	27
4 Discussie en conclusie	35
Referentielijst	39
BIJLAGE Methodologische verantwoording	41

VOORWOORD

WRR Working Paper 27 is geschreven door Iris Glas, promovendus bij de afdeling sociologie van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Glas brengt in kaart hoe etnische diversiteit zich in Nederland verhoudt tot sociaal kapitaal en onveiligheidsgevoelens. Het paper beoogt het ‘Putnam-debat’ over sociale cohesie verder uit te breiden en te verrijken met nieuwe inzichten. De verbanden worden geanalyseerd op buurtniveau. Op deze manier kan worden gekeken of het uitmaakt of iemand in een etnisch homogene of juist heterogene context woont, en of de gevonden verbanden verschillen per context.

Het onderzoek is verricht in opdracht van het project ‘Migratiediversiteit’, waarin de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) onderzoekt hoe (de)centrale overheden om kunnen gaan met de toegenomen migratiediversiteit in steden. In dit kader wil de WRR de verschillende kansen, knelpunten en belevingen rond migratiediversiteit in beeld brengen.

De serie ‘Working Papers’ omvat studies die in het kader van de werkzaamheden van de WRR tot stand zijn gekomen. De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij de auteurs.

Prof.mr. J.E.J. (Corien) Prins
Voorzitter WRR

Dr. F.W.A. Brom
Directeur WRR

SAMENVATTING

In dit Working Paper is onderzocht in welke mate etnische diversiteit in de buurt verband houdt met enerzijds hoe positief of negatief inwoners buurtverhoudingen ervaren en anderzijds het ervaren van onveiligheidsgevoelens. Om deze verbanden te onderzoeken, zijn verschillende regressieanalyses uitgevoerd op basis van *survey*-data afkomstig van de Veiligheidsmonitor 2014. Uit deze analyses blijkt dat meer etnische diversiteit in de buurt samenhangt met een negatievere kijk op buurtverhoudingen en een vergrote kans om onveiligheidsgevoelens te ervaren. Deze bevindingen zijn grotendeels in lijn der geschetste verwachtingen en de literatuur. Daarnaast is onderzocht of het effect van diversiteit lineair of non-lineair verloopt en of etnische diversiteit voor bepaalde groepen een grotere impact heeft dan voor andere. De analyses tonen aan dat voor zowel buurtverhoudingen als het ervaren van onveiligheidsgevoelens het effect van etnische diversiteit non-lineair is en dat voornamelijk middeninkomensgroepen en lager opgeleiden bij toenemende diversiteit de buurtverhoudingen als minder positief ervaren en een grotere kans hebben op het ervaren van onveiligheidsgevoelens.

1 INLEIDING

Kopte de Volkskrant tien jaar geleden nog dat ‘de multiculturele samenleving slecht is voor het sociaal vertrouwen’¹ en dat ‘de gemengde wijk eenzaam maakt’², recentelijk berichtte de krant over nieuw onderzoek waaruit zou blijken dat de ‘gemengde wijk niet tot onderling wantrouwen leidt’.³ Achter deze Volkskrantkoppen gaat een rijk wetenschappelijk debat schuil. Een debat dat losbarstte nadat de invloedrijke socioloog Robert Putnam (2007) een wetenschappelijk artikel publiceerde waarin hij stelde dat op plekken waar veel verschillende etnische groepen gevestigd zijn, inwoners vervreemd van elkaar raken. Deze vervreemding resulteert erin dat inwoners met én zonder migratieachtergrond zich terugtrekken uit de publieke ruimte en zich sociaal isoleren. Putnams claim dat etnische diversiteit in de leefomgeving ‘schilpaddengedrag’ uitlokt, miste zijn uitwerking niet. In zowel de wetenschap als het maatschappelijke debat bleven Putnams bevindingen verre van onopgemerkt. Meer dan 70 wetenschappelijke studies zijn gewijd aan de vraag in hoeverre etnische diversiteit verband houdt met zulk terugtrekgedrag. De studies resulteerden in een “kakofonie van bevindingen” (Van der Meer en Tolsma 2014: 466), vooral veroorzaakt doordat wetenschappers uiteenlopende gevolgen van etnische diversiteit hebben onderzocht. Ook wordt etnische diversiteit op verschillende ruimtelijke niveaus onderzocht, zoals in buurten, gemeenten, regio’s en zelfs landen (Portes en Vickstrom 2011: 471).

Dit Paper onderzoekt of en in hoeverre wonen in een etnisch diverse buurt verband houdt met enerzijds het hebben van een negatievere kijk op buurtverhoudingen en anderzijds het ervaren van onveiligheidsgevoelens. Met het eerste aspect sluiten we aan bij eerder verricht Nederlands onderzoek naar buurtcohesie (vgl. Scheepers et al. 2013). Het tweede aspect, het ervaren van onveiligheidsgevoelens, is tot op heden onderbelicht gebleven in Europese studies. Dit terwijl wonen in een multiculturele omgeving ook gepaard kan gaan met het ervaren van onveiligheid (Merry 1981). De vervreemding en terugtrekking uit het publieke leven waar toe etnische diversiteit kan leiden, kunnen hieraan ten grondslag liggen. Daarnaast gaat wonen in een etnisch diverse omgeving mogelijk gepaard met het ervaren van gevoelens van competitie, die ervoor zorgen dat alles wat ‘anders’ is als een bedreiging wordt gezien. Deze gepercipieerde bedreiging kan vervolgens een gevoel van onveiligheid veroorzaken. Of burgers die in een multiculturele omgeving wonen zich inderdaad onveiliger voelen, is echter nauwelijks onderzocht in de Europese, laat staan Nederlandse, context. In dit Working Paper trachten we ook dat in kaart te brengen.

---

1 ‘Multiculturele samenleving slecht voor sociaal vertrouwen’, de Volkskrant, 6 oktober 2006
 2 ‘Gemengde wijk maakt eenzaam’, de Volkskrant, 28 juni 2008
 3 ‘Gemengde wijk leidt niet tot onderling wantrouwen’, de Volkskrant, 13 november 2015

Met deze gedeelde focus – op zowel buurtverhoudingen als onveiligheidsgevoelens – beoogt dit Paper het ‘Putnam- debat’ verder uit te breiden en te verrijken met nieuwe inzichten. De volgende onderzoeksvraag staat centraal:

In welke mate houdt etnische diversiteit verband met hoe inwoners buurtverhoudingen en (on)veiligheid ervaren?

Deze vraag wordt beantwoord aan de hand van *survey*-data van de Veiligheidsmonitor 2014 (N = 86.382). De *survey*-data zijn aangevuld met data afkomstig van het Centraal Bureau voor de Statistiek, zoals het Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden. In het volgende hoofdstuk komen de bevindingen van (Nederlandse) studies uitgebreider aan bod en de inzichten die daaruit voortvloeien. Vervolgens worden in hoofdstuk 3 de eigen bevindingen gepresenteerd. Het Paper wordt afgesloten met een discussie en conclusie in hoofdstuk 4.

2 DE MOGELIJKE KEERZIJDEN VAN ETNISCHE DIVERSITEIT

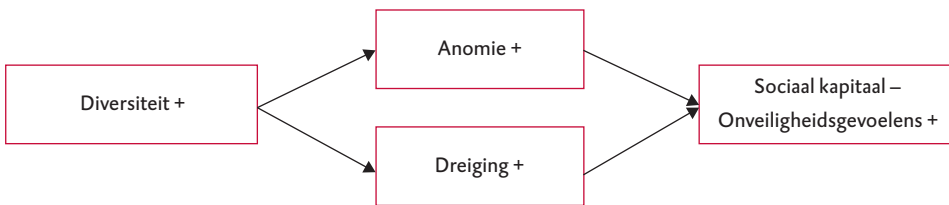
Zoals al in de inleiding naar voren is gekomen, heeft wonen in een etnisch diverse omgeving mogelijk een aantal keerzijden. Een daarvan is vervreemding en terugtrekking uit het publieke leven, waardoor het sociaal kapitaal van de inwoners kan worden aangetast. Dit schrijft althans Putnam (2007) in zijn artikel *E Pluribus Unum*. Onder ‘sociaal kapitaal’ worden de sociale netwerken waarvan mensen deel uitmaken geschaard, evenals de bijbehorende normen van wederkerigheid en betrouwbaarheid (Putnam 2007: 137). Meer specifiek verwacht Putnam dat mensen woonachtig in een multiculturele leefomgeving minder vrienden en sociaal vertrouwen hebben en minder vaak vrijwilligerswerk ondernemen. Hoe etnische diversiteit precies leidt tot zulk terugtrekgedrag blijft echter onderbelicht. Meer verklarende achterliggende mechanismen komen niet aan bod (Savelkoul et al. 2011: 1093; Sluiter et al. 2015: 83).

Van der Meer en Tolsma (2014) benoemen daarom twee mechanismen (zie figuur 1) – het anomie-mechanisme en het dreiging-mechanisme – die de negatieve gevolgen van etnische diversiteit voor zowel sociaal kapitaal als veiligheidsgevoelens kunnen verklaren.⁴ Volgens het anomie-mechanisme zorgt etnische diversiteit en de daarbij horende verscheidenheid in taal en sociale normen voor gevoelens van anomie onder de bewoners. Deze verscheidenheid zorgt ervoor dat zij niet goed met elkaar kunnen communiceren. In combinatie met een gebrekkige kennis van elkaars normen leidt dit onder inwoners tot gevoelens van uitsluiting en doelloosheid. Ze weten niet goed hoe ze met de diversiteit om moeten gaan en trekken zich vervolgens terug; de sociale controle verdwijnt en het wantrouwen groeit. Dit gaat ten koste van het sociaal kapitaal en het ervaren van veiligheidsgevoelens. Het tweede mechanisme, het dreiging-mechanisme, combineert inzichten uit conflicttheorie en sociale disorganisatietheorie. Het dreiging-mechanisme veronderstelt dat etnische diversiteit gevoelens van competitie opwekt tussen verschillende etnische groepen voor wat betreft schaarse goederen zoals banen en woningen en meer symbolische zaken zoals identiteit. Door deze (ingebeelde) competitie worden de ‘anderen’ als een bedreiging ervaren. Deze gevoelens van dreiging gaan behalve met gevoelens van vijandigheid gepaard met het ervaren van onzekerheid, omdat inwoners geloven dat zij weinig met elkaar gemeen (willen) hebben. Uiteindelijk leidt dit tot minder sociaal kapitaal en een groter gevoel van onveiligheid onder alle inwoners.

4 Tolsma en Van der Meer (2014) gebruiken het label ‘sociale cohesie’ in plaats van ‘sociaal kapitaal’ (461). Wij veronderstellen echter dat de omschreven mechanismen ook toepasbaar zijn op sociaal kapitaal.

Aan de bewering dat etnische diversiteit sociaal kapitaal erodeert zijn tal van wetenschappelijke studies gewijd, voornamelijk na het verschijnen van het eerdergenoemde artikel van Putnam (2007) waarin werd gesteld dat etnische diversiteit terugtrekgedrag veroorzaakt. Uit een heranalyse van Putnams gebruikte data in *E Pluribus Unum* bleek overigens dat het veronderstelde negatieve verband tussen etnische diversiteit en algemeen vertrouwen wegvalt wanneer gecontroleerd wordt voor iemands etnische achtergrond en het percentage blanke Amerikanen in de woonomgeving (Abascal en Baldassarri 2015). Volgens de onderzoekers Abascal en Baldassarri komt dit doordat etnische minderheden minder sociaal vertrouwen hebben. Dit wordt echter niet veroorzaakt door het wonen in een etnisch diverse leefomgeving, maar door andere zaken, zoals de economische situatie, die vaker slechter is dan die van blanke Amerikanen.

Figuur 1   **Overzicht mechanismen**

Als de studies op een rijtje worden gezet, is de algemene conclusie dat er maar in beperkte mate bewijs is voor Putnams hypothese (Portes en Vickstrom 2011: 463). Het verband tussen etnische diversiteit en sociaal kapitaal is minder sterk dan verwacht en daarnaast vinden lang niet alle studies zo'n verband. Een mogelijke verklaring voor het gebrek aan eenduidigheid is dat onderzoekers sociaal kapitaal op verschillende manieren definiëren en operationaliseren.

Kader 1   **Verschillende dimensies van sociaal kapitaal**

Sociaal kapitaal kent verschillende dimensies en daarom hanteren onderzoekers verschillende definities en operationalisering van dit concept. Voor een beter begrip worden de verschillende dimensies kort omschreven. Ten eerste kunnen geïnstitutionaliseerde en niet-geïnstitutionaliseerde aspecten van sociaal kapitaal worden onderscheiden. Men spreekt ook wel van **formele** of **informele** aspecten; hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen participatie in georganiseerd verband (in verenigingen) en meer informele elementen, zoals sociale contacten of burenerelaties. Naast de (in) formaliteit kan sociaal kapitaal betrekking hebben op **gedragingen**, zoals het doen van vrijwilligerswerk of mantelzorg, of **attitudes** als (algemeen) vertrouwen. Ten slotte kan sociaal kapitaal geografisch **'begrensd'** of **'onbegrensd'** zijn. Begrensd vormen van sociaal kapitaal zijn toegespitst op een specifieke geografische schaal – veelal de buurt. Buurtparticipatie en buurtcontacten zijn voorbeelden daarvan. Onbegrensd sociaal kapitaal is niet schaalafhankelijk (en vooral: niet buurtgerelateerd) en heeft bijvoorbeeld betrekking op contacten met vrienden of familie.

Op welke dimensie van sociaal kapitaal een onderzoek zich focust (zie kader 1), lijkt gedeeltelijk te kunnen verklaren of onderzoekers al dan niet een negatief verband tussen etnische diversiteit en sociaal kapitaal vinden. Zo blijkt uit een overzichtsstudie van Van der Meer en Tolsma (2014) dat studies gericht op informele aspecten van sociaal kapitaal, zoals de mate van contact met anderen, vaker een significant negatief effect vinden van etnische diversiteit dan onderzoeken waar formeel sociaal kapitaal centraal staat. Zulke gedragingen in georganiseerd verband, zoals het actief zijn binnen een vrijwilligersorganisatie, worden minder vaak negatief beïnvloed door etnische diversiteit. Eenzelfde scheiding is er tussen studies waarin naar gedrag is gekeken tegenover attitudes; het bewijs dat etnische diversiteit attitudes beïnvloedt is omvangrijker dan het bewijs dat deze diversiteit het gedrag beïnvloedt. Daarnaast hangt etnische diversiteit voornamelijk samen met een verminderd niveau van begrepsd sociaal kapitaal, zoals buurtparticipatie en buurtcontact, en niet met geografisch onbegrensde vormen van sociaal kapitaal (Van der Meer en Tolsma 2014, 468). Dit terwijl Putnam juist beargumenteerde dat etnische diversiteit negatieve gevolgen heeft voor een geografisch onbegrensde vorm van sociaal kapitaal: het algemeen vertrouwen.

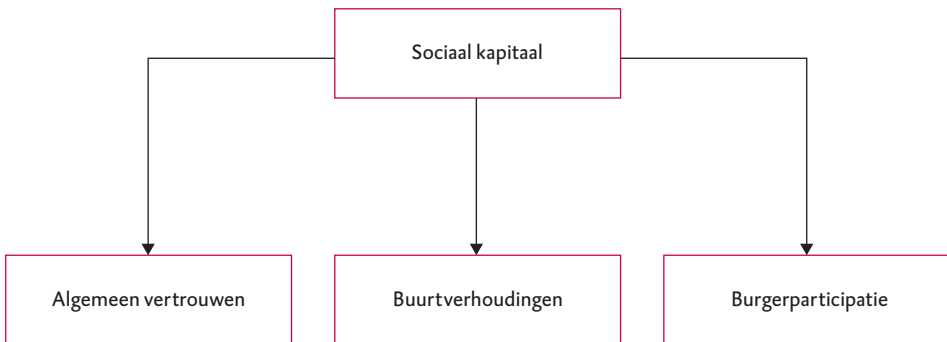
De bovenstaande bevindingen met betrekking tot (on)begrepsd sociaal kapitaal kunnen als volgt worden geïnterpreteerd. Zo kan er sprake zijn van een ‘geografische *mis-match*’: het overgrote deel van de studies onderzoekt etnische diversiteit op niveau van de buurt en in welke mate etnische diversiteit op dit schaalniveau consequenties heeft voor bepaalde vormen van (on)begrepsd sociaal kapitaal. Om individuele verschillen in *buurtparticipatie* en *buurtcontact* te duiden, lijkt de buurt een logische eenheid van analyse (hetgeen wordt bevestigd door de resultaten). Dat dit ook voor de onbegrensde vormen van sociaal kapitaal geldt, ligt niet zonder meer voor de hand. Enerzijds is het mogelijk dat etnische diversiteit in andere domeinen dan de buurt – zoals de werkplek of school – relevanter is om individuele verschillen in bijvoorbeeld algemeen vertrouwen te verklaren. Anderzijds beargumenteren onderzoekers dat de buurt een te ruime geografische afbakening is (Dinesen en Sønderskov 2015; Sluiter et al. 2015). In een Deense studie tonen de onderzoekers Dinesen en Sønderskov bijvoorbeeld aan dat de diversiteit in de ‘micro-context’ – een gebied met een straal van 80 meter – correleert met minder algemeen vertrouwen. Wanneer de onderzoekers dit onderzoeken op een hoger schaalniveau, verzwakt het verband.

In het Nederlandse onderzoek dat zich bezighoudt met de thema’s etnische diversiteit en sociaal kapitaal komt een combinatie van deze aspecten van sociaal kapitaal aan bod. Deze studies zijn hoofdzakelijk gericht op algemeen vertrouwen, verhoudingen in de buurt en burgerparticipatie, zoals vrijwilligerswerk en mantelzorg en hebben (dan ook) wisselende resultaten voortgebracht. Bepaalde studies tonen aan dat meer etnische diversiteit inderdaad verband houdt met minder

sociaal kapitaal, maar in ander onderzoek wordt deze relatie niet gevonden. De bevindingen worden in de volgende alinea's nader uitgewerkt. Uit het onderscheid (zie figuur 2) blijkt dat in Nederlands onderzoek het (negatieve) effect van etnische diversiteit voornamelijk aanwezig is in studies gericht op verhoudingen binnen de buurt, oftewel de begrensde vormen van sociaal kapitaal. Dit beeld kan enigszins vertekend zijn, omdat het sociaal kapitaal in de buurt vaker is onderzocht dan de onbegrensde aspecten van sociaal kapitaal. Desalniettemin tonen Nederlandse studies aan dat buren in etnisch diverse omgevingen minder frequent contact met elkaar hebben (Gijsberts et al. 2012) en zij het contact als minder positief beoordelen dan inwoners van meer homogene buurten (Lancee en Dronkers 2011; Völker et al. 2007).⁵ Daarnaast laten bewoners van heterogene buurten zich (iets) minder enthousiast uit over hun leefomgeving (Scheepers et al. 2013) en zetten zij zich minder in voor hun buurt (Snel et al. 2018). Ten slotte stelde Vervoort (2012) vast dat inwoners met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse achtergrond minder vaak contact hebben met personen zonder een migratieachtergrond naarmate er meer niet-westerse minderheden in een buurt wonen. Deze bevindingen tonen aan dat etnische diversiteit negatieve gevolgen kan hebben voor de lokale gemeenschap.

Figuur 2 Onderzochte aspecten sociaal kapitaal in Nederlands onderzoek

Die negatieve gevolgen voor de buurt moeten echter niet zonder meer worden aangenomen. Twee andere Nederlandse studies laten namelijk zien dat etnische heterogeniteit weliswaar verband houdt met verminderd contact tussen buren, maar wijzen er tegelijkertijd op dat dit uitsluitend geldt voor contact met inwoners zonder migratieachtergrond. Inwoners met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse achtergrond hebben in diverse buurten bijvoorbeeld meer contact met buren van dezelfde afkomst, maar minder vaak contact met inwoners zonder migratieachtergrond (Vervoort et al. 2011). Ook geldt dat etnische diversiteit

– onafhankelijk van de groepen waaruit deze is opgebouwd – samenhangt met meer contact met burens met een migratieachtergrond en minder contact met burens zonder migratieachtergrond (Huijts et al. 2014). Op basis van Putnams hypothese zouden we echter verwachten dat in gebieden met veel etnische diversiteit er minder vaak contact is met burens, ongeacht uit welke herkomstgroepen deze diversiteit is opgebouwd. De geciteerde studies laten zien dat dit niet zonder meer opgaat. Andere (positieve) bevindingen zijn dat etnische diversiteit gerelateerd is aan meer tolerantie voor burens van een andere afkomst (Tolsma et al. 2009) en dat personen zonder migratieachtergrond in zulke omgevingen minder weerstand hebben tegen de vestiging van burens met een niet-Nederlandse afkomst (Sluiter et al. 2015) en een hoger niveau van inter-etnisch vertrouwen rapporteren (Lancee en Dronkers 2011). Deze resultaten sluiten beter aan bij de contacttheorie dan bij de hypothese van Putnam. Volgens de contacttheorie zorgt contact met leden van andere groepen ervoor, dat negatieve attitudes ten opzichte van deze groepen afnemen (Allport 1954).

Inzichten afkomstig van studies gericht op de overige, ‘onbegrensde’ aspecten van sociaal kapitaal – algemeen vertrouwen en burgerparticipatie – zijn minder eenduidig. Twee relevante studies met enigszins vergelijkbare resultaten zijn die van Gijsberts et al. (2012) en Tolsma et al. (2009). In beide onderzoeken stellen de auteurs vast dat etnische diversiteit in buurten niet verbonden is met het algemeen vertrouwen of het doen van vrijwilligerswerk. Hetzelfde geldt voor het verrichten van mantelzorg (een element dat ook is meegenomen in de studie van Gijsberts et al. 2012). Op het niveau van de buurt lijkt de Putnam-these, althans met betrekking tot deze aspecten van sociaal kapitaal, dus niet op te gaan. Dat ‘*hunkering down*’ bij onbegrensde vormen van sociaal kapitaal niet wijdverspreid is, komt overeen met bevindingen uit internationaal onderzoek. Uit het overzichtsartikel van Van der Meer en Tolsma (2014) waarin meer dan 90 studies zijn geanalyseerd, blijkt dat 43% van de studies die focussen op onbegrensd kapitaal de these van Putnam verwerpt (in vergelijking: dit geldt voor maar 9% van de studies die ‘buurtpitaal’ onderzochten). Op gemeentelijk niveau – aanwezig in de analyses van Tolsma et al. (2009) – zijn wel significante effecten van etnische diversiteit te vinden: in diverse gemeenten zijn mensen minder vaak als vrijwilliger actief, maar hebben inwoners juist méér algemeen vertrouwen. Dat laatste geldt uitsluitend voor inwoners met een hoger opleidingsniveau dan gemiddeld. Het ruimtelijke niveau lijkt dus een rol te spelen in het al dan niet vinden van een verband tussen etnische diversiteit en sociaal kapitaal. Evenals of onderzoekers ermee rekening houden dat de impact van etnische diversiteit per groep kan verschillen. Uit het voorgaande blijkt dat Putnams hypothese – etnische diversiteit erodeert sociaal kapitaal – niet zonder meer kan worden verworpen of aangenomen. De geografisch begrensde aspecten van sociaal kapitaal, oftewel buurtgerelateerde indicatoren, lijken er het nog het meest onder te lijden. Dit beeld wordt bevestigd door enkele Europese studies (Van der Meer en Tolsma 2014: 474). Dit Paper legt

zich toe op buurtverhoudingen en analyseert in welke mate etnische diversiteit samenhangt met een verminderd niveau van sociale verbondenheid in de buurt en dan met name in relatie tot bepaalde houdingen – de precieze operationalisering komt in het volgende hoofdstuk aan bod. Op basis van bevindingen uit eerder onderzoek ligt het in de lijn der verwachting dat deze focus een negatief verband oplevert tussen etnische diversiteit en dit aspect van sociaal kapitaal. De verbanden worden onderzocht op buurtniveau.

Het verband tussen diversiteit en gevoelens van onveiligheid is voornamelijk onderzocht in de Verenigde Staten. In de Nederlandse context is één studie bekend waarin de samenhang tussen onveiligheidsgevoelens en het percentage personen met een niet-westerse achtergrond in Rotterdamse wijken is geanalyseerd; beide zaken bleken ongerelateerd (Snel et al. 2015). Amerikaanse studies laten echter zien dat blanke inwoners zich onveiliger voelen naarmate er meer Afro-Amerikanen in hun buurt wonen (Chiricos et al. 1997 en 2001; Moeller 1989; Pickett et al. 2012). Een mogelijke verklaring richt zich op de stereotypes die onder blanke Amerikanen leven, waardoor zij Afro-Amerikanen associëren met geweld en criminaliteit (en dus onveiligheid) (Quillian en Pager 2001). In de Amerikaanse context gaat het dus niet zozeer om de etnische diversiteit aan groepen, maar in plaats daarvan om de concentratie van een bepaalde groep (in dit geval Afro-Amerikanen). Daarnaast biedt Europees vergelijkend onderzoek enkele inzichten. Zo is aangetoond dat inwoners die hun buurt omschrijven als een plek waar veel mensen wonen met migratieachtergrond, een groter gevoel van onveiligheid rapporteren (Semyonov et al. 2012). Het aantal migranten dat in een Europees land woont, houdt daarentegen geen verband met het ervaren van onveiligheid (Semyonov et al. 2012; Visser et al. 2013).

Omdat deze studies zich hebben gericht op de etnische diversiteit op landniveau kan het alsnog zo zijn dat op lagere schaalniveaus, zoals de buurt, etnische diversiteit en het ervaren van onveiligheidsgevoelens wel degelijk met elkaar samenhangen. Bij een analyse van Vlaamse gemeenten bleek inderdaad dat de mate van etnische diversiteit van gemeenten verband houdt met het ervaren van meer onveiligheidsgevoelens (Hooghe en De Vroome 2016). Net als bij sociaal kapitaal kan de geografische schaal een beslissende rol spelen. De etnische diversiteit van iemands directe leefomgeving kan van grotere betekenis zijn dan de etnische diversiteit van een land als geheel. De achterliggende aanname is dat mensen meer beïnvloed worden door hun directe omgeving omdat zij daar de meeste tijd doorbrengen (Öberg et al. 2011: 353). Een vergelijkbaar argument kan opgaan wanneer we kijken naar de samenhang tussen diversiteit en sociaal kapitaal. Naarmate er wordt ingezoomd op de ‘micro-context’, wordt dit verband mogelijk sterker (Dinesen en Sonderskøv 2014).

3 ANALYSE EN BEVINDINGEN

Voordat de resultaten van de analyses aan bod komen, wordt kort ingegaan op hoe de verschillende concepten gemeten zijn. Om te meten hoe positief of negatief respondenten buurtverhoudingen ervaren zijn hen vier stellingen voorgelegd uit de Veiligheidsmonitor. Deze stellingen zijn vervolgens omgevormd tot één schaal (Cronbach's Alpha .80). De stellingen "de mensen in de buurt gaan op een prettige manier met elkaar om"; "ik heb veel contact met andere buurtbewoners"; "ik woon in een gezellige buurt waar mensen elkaar helpen en dingen samen doen" en "de mensen in de buurt kennen elkaar nauwelijks" behoren hiertoe. De stellingen zijn zo gecodeerd dat een hogere score op de schaal overeenkomt met een positievere houding. De schaal loopt van 1 (zeer negatief) tot en met 5 (zeer positief). Drie van de vier indicatoren hebben betrekking op houdingen en één op gedrag (de mate van contact met buurtbewoners).

Onveiligheidsgevoelens zijn gemeten met behulp van vijf stellingen, die uiteindelijk ook zijn samengevoegd tot één schaal (Cronbach's Alpha .77). Aan de respondenten is gevraagd of het vaak, soms of nooit voorkomt dat ze 's avonds de deur niet open doen omdat ze het niet veilig vinden; in hun eigen buurt omlopen of omrijden omdat ze het niet veilig vinden; zich onveilig voelen als ze 's avonds in de buurt op straat lopen; zich onveilig voelen als ze 's avonds alleen thuis zijn en bang zijn om zelf slachtoffer te worden van criminaliteit. Degenen die 'vaak' of 'soms' hebben geantwoord op de stellingen zijn samengevoegd. Nu kunnen we een groep onderscheiden die onveiligheid ervaart, tegenover een groep die zich niet (of zelden) onveilig voelt.

De mate van etnische diversiteit per ruimtelijk niveau is bepaald met de Herfindahl-Hirschman-Index (HHI). De HHI geeft in dit geval de kans weer dat twee willekeurig geselecteerde personen uit een bepaalde context tot verschillende etnische groepen behoren (zie het Working Paper 'Migratiediversiteit beter in beeld' (2015) voor een uitgebreide beschrijving van de HHI). Een overzicht van de achttien geaggregeerde etnische groepen is te vinden in tabel 8. Om te bepalen of en in hoeverre etnische diversiteit verband houdt met buurtverhoudingen en het ervaren van onveiligheidsgevoelens zijn er verschillende regressieanalyses uitgevoerd. Uiteraard is er in deze analyses gecontroleerd voor factoren die mogelijk ook verschillen in onveiligheidsgevoelens en buurtverhoudingen kunnen verklaren, zoals de mate van sociaal-economische achterstand. Het gemeenschapsgevoel zou namelijk ook negatief beïnvloed kunnen worden door de sociaal-economische achterstand die in een context heerst (Letki 2008). In het geval van het ervaren van onveiligheidsgevoelens is daarnaast de 'verwachte criminaliteit op basis van etnische samenstelling' per buurt meegenomen als contextueel kenmerk. Individuele factoren spelen hoogstwaarschijnlijk ook een rol in de te verklaren verbanden.

Hierbij kan gedacht worden aan de rol van leeftijd, geslacht, achtergrond of inkomen en – in het geval van het ervaren van onveiligheidsgevoelens – of een persoon eerder slachtoffer is geweest van criminaliteit. De regressieanalyses worden uitgebreid om nog andere diversiteitseffecten te testen, zie voor een overzicht kader 2.

Kader 2 Non-lineaire diversiteitseffecten, interactie-effecten en het ‘pure’ diversiteitseffect

Behalve naar de samenhang tussen etnische diversiteit enerzijds en buurtverhoudingen en het ervaren van onveiligheidsgevoelens anderzijds, wordt in dit Paper ook gekeken naar non-lineaire diversiteitseffecten, interactie-effecten en een ‘puur’ diversiteitseffect.

Non-lineaire diversiteitseffecten

In veel onderzoek wordt ervan uitgegaan dat het effect van etnische diversiteit wel lineair zal zijn: dat het sociaal kapitaal steeds in dezelfde hoeveelheid afneemt, onafhankelijk van of de HHI een sprong maakt van 0,2 naar 0,3 of van 0,6 naar 0,7. De relatie zou echter ook non-lineair kunnen verlopen, bijvoorbeeld met een ‘plafond-effect’: mensen beoordelen buurtverhoudingen negatiever naarmate de etnische diversiteit toeneemt, maar bij een bepaald diversiteitsniveau neemt het beoordelingsniveau niet verder af (of herstelt het zelfs). Ditzelfde kan gelden voor onveiligheidsgevoelens. Om dit te testen nemen we naast de HHI ook HHI^2 en HHI^3 op in het regressiemodel om het effect van etnische diversiteit te schatten.

Interactie-effecten

Door interactie-effecten op te nemen in de analyses kan worden bepaald voor welke groepen etnische diversiteit er minder of juist meer toe doet. Met andere woorden, de vraag “Op welke groepen heeft etnische diversiteit een grotere impact?”, kan worden beantwoord. In dit paper vergelijken we groepen die verschillen in inkomen ($HHI \times$ inkomensgroep) en opleiding ($HHI \times$ opleidingsniveau).

Het ‘pure’ diversiteitseffect

Ethische diversiteit wordt in dit Paper in eerste instantie gemeten door middel van een HHI die voor iedereen woonachtig in dezelfde buurt of wijk dezelfde waarde heeft, ongeacht achtergrond. Het is echter ook mogelijk voor elke (geaggregeerde) herkomstgroep een ‘eigen’ HHI te berekenen; een HHI waarin het aandeel van de eigen groep *niet* is meegenomen. Mensen met dezelfde herkomst gaan namelijk vaker sociale bindingen met elkaar aan (McPherson et al. 2001). Door de HHI op deze manier te berekenen, meten we de etnische diversiteit van de groepen waartoe iemand niet behoort. Met deze aangepaste HHI kan een ‘puur’ diversiteitseffect worden bepaald. In de analyses met deze aangepaste HHI controleren we ook voor de grootte van de *outgroup* (het aandeel mensen met een andere achtergrond). Een positief effect van de HHI zonder de eigen groep betekent dus dat er diversiteitseffecten in het spel zijn die losstaan van de kenmerken van de verschillende groepen (de zogenoemde compositie-effecten). Aangezien de omvang van de eigen groep ook weer de etnische diversiteit bepaalt, kunnen we in deze analyse niet spreken van ‘het pure’ diversiteitseffect. Als we in deze analyse geen effect vinden van etnische diversiteit, betekent dit niet noodzakelijkerwijs dat er geen sprake is van een diversiteitseffect dat op zichzelf staat.

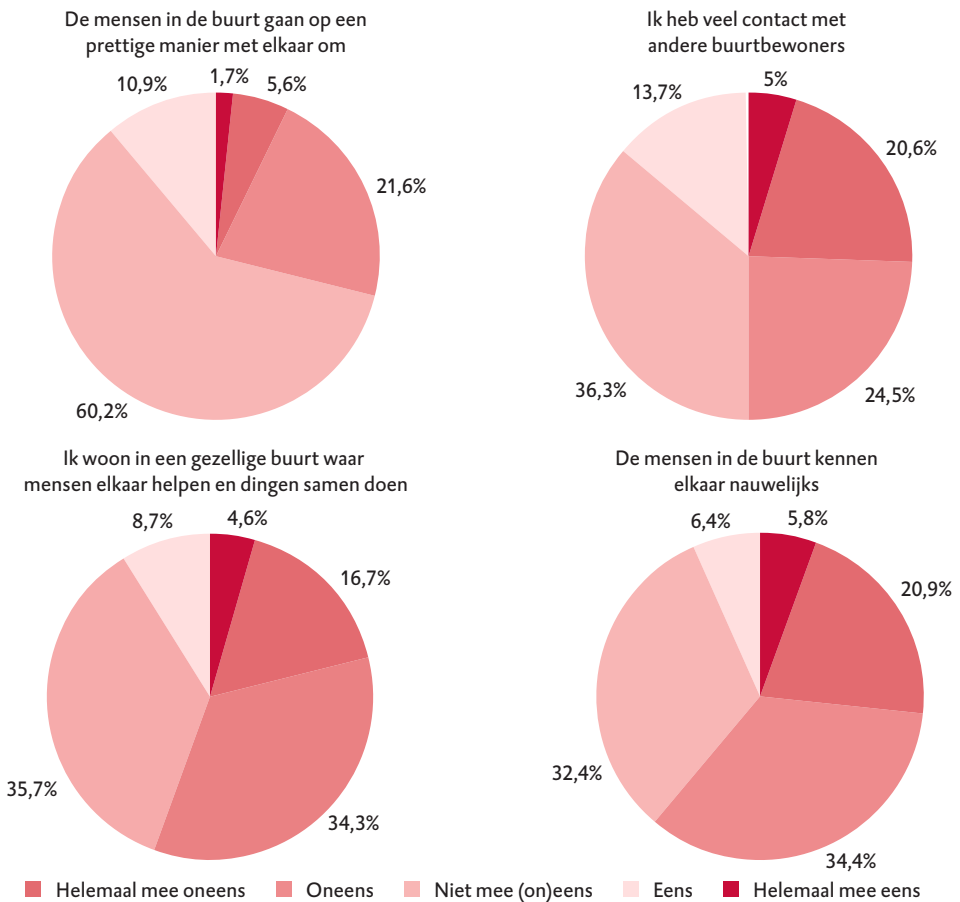

3.1 ETNISCHE DIVERSITEIT EN BUURTVERHOUDINGEN

Er zijn verschillende stellingen aan de respondenten van de Veiligheidsmonitor voorgelegd om te bepalen hoe positief of negatief zij de buurtverhoudingen in hun buurt ervaren. Voor de regressieanalyse zijn de vier stellingen samengevoegd tot

één 'buurtverhoudingschaal'. De afzonderlijke stellingen kunnen echter ook inzicht verschaffen in hoe (on)tevreden mensen zijn over hun buurt en in welke mate dat verschilt per stelling. Dit is inzichtelijk gemaakt in figuur 3. Daaruit blijkt dat de stelling over of mensen in de buurt op een prettige manier met elkaar omgaan er positief uitspringt: 71,1% van de respondenten is het (helemaal) eens met deze stelling. Met de stellingen 'ik heb veel contact met andere buurtbewoners' en 'ik woon in een gezellige buurt waar mensen elkaar helpen en samen dingen doen' is respectievelijk 50% en 44,4% van de respondenten het (helemaal) eens.

Figuur 3 Buurtverhoudingen stellingen

Ten slotte, met de vierde en laatste stelling over of mensen in de buurt elkaar nauwelijks kennen is 26,7% het (helemaal) mee oneens. De *pie charts* van figuur 3 laten daarnaast zien dat de groep die de buurt (verhoudingen) negatief evalueert kleiner is. Deze groep moet echter niet worden onderschat: ongeveer 20 tot 25%

van de respondenten is het bijvoorbeeld (helemaal) oneens met de stellingen dat er veel contact is tussen burens of dat zij in een gezellig buurt wonen.

Op de samengevoegde buurtverhoudingschaal scoren de respondenten gemiddeld een 3,4 (zie de bijlage voor een uitgebreid overzicht van de beschrijvende statistieken). De schaal loopt van 1 (zeer negatief) tot en met 5 (zeer positief). Deze score bevestigt dat inwoners gemiddeld gematigd positief zijn over de verhoudingen in hun buurt. De regressieanalyse kan vervolgens inzichtelijk maken welke factoren een rol spelen als we verschillen in de beoordeling willen verklaren.⁶ De resultaten van de regressieanalyse zijn weergegeven in tabel 1. Daaruit blijkt dat de mate van diversiteit (de 'HHI') in een buurt samenhangt met hoe positief of negatief inwoners buurtverhoudingen ervaren. Er geldt: hoe groter de etnische diversiteit, hoe minder positief de buurtverhoudingen worden beoordeeld. Bewoners van een 'totaal' heterogene buurt (met een HHI-waarde van 0) scoren gemiddeld 0,895 lager op de buurtverhoudingschaal dan inwoners van 'totaal' homogene buurten.⁷ Dit resultaat komt overeen met eerdere bevindingen van Nederlandse onderzoek waaruit bleek dat er in diverse buurten minder buurtparticipatie (Snel et al. 2018) en contact met burens (Gijsberts et al. 2012; Lancee en Dronkers 2011; Völker et al. 2007) is.

Behalve de mate van etnische diversiteit zijn er nog een aantal factoren die een significant effect hebben op de beoordeling van buurtverhoudingen. Zo gaat meer sociaal-economische achterstand gepaard met een negatievere kijk op buurtverhoudingen. De gestandaardiseerde effecten (oftewel de β -waardes) laten echter zien dat het effect van etnische diversiteit ($\beta = -0,247$) groter is dan dat van sociaal-economische achterstand ($\beta = -0,027$).

Naast buurtkenmerken spelen individuele factoren ook een rol. Lagere inkomensgroepen en uitkeringsontvangers hebben bijvoorbeeld een negatievere houding ten aanzien van hun buurt in vergelijking met respectievelijk de hoogste inkomensgroep en personen die geen uitkering ontvangen. Personen niet behorende tot een huishouden bestaande uit een gehuwd paar met kinderen scoren ook lager op de buurtverhoudingschaal, met uitzondering van een huishouden dat bestaat uit een niet-gehuwd paar met kinderen.

Achtergrond speelt geen eenduidige rol. Voor sommige groepen is er een significant effect op de beoordeling van buurtverhoudingen en voor andere niet. Ook of het effect positief of negatief is, verschilt per groep. Inwoners van Scandinavische of Turkse komaf zijn bijvoorbeeld gemiddeld positiever over hun buurt dan

6 Het betreft non-hiërarchische regressies en geen *multilevel*-analyses. Er zijn echter ook *multilevel*-modellen geschat en de resultaten ervan zijn grotendeels gelijk aan de non-hiërarchische regressiemodellen. Zie de bijlage voor de resultaten.

7 In de praktijk zijn er geen buurten met een HHI-waarde van 1; de maximale HHI is 0,88. Het maximale effect van etnische diversiteit is dus eigenlijk $0,88 * -0,895 = 0,788$ (= de maximale HHI vermenigvuldigd met B-waarde HHI).

inwoners zonder migratieachtergrond. Mensen afkomstig uit Midden- en Oost-Europa en de recente koloniën zijn juist negatiever; het effect van de groep 'recente koloniën' is echter niet significant. Geslacht en opleidingsverschillen lijken, ten slotte, geen rol te spelen. Het effect van deze laatste twee variabelen is niet significant.

Tabel 1 Resultaten lineaire regressieanalyse buurtverhoudingen

	b	SE	β
Geslacht	0,009	0,005	0,006
Leeftijd	0,001***	0,000	0,033
<i>Inkomensgroep (ref. = Q1, hoog)</i>			
Quintiel 2	-0,035***	0,008	-0,018
Quintiel 3	-0,035***	0,008	-0,018
Quintiel 4	-0,042***	0,008	-0,022
Quintiel 5	-0,075***	0,010	-0,033
<i>Opleidingsniveau (ref. = hoog)</i>			
Laag opleidingsniveau	-0,011	0,007	-0,007
Middelbaar opleidingsniveau	-0,012	0,007	-0,007
<i>Huishoudsamenstelling (ref. = gehuwd, kinderen)</i>			
Eenpersoonshuishouden	-0,217***	0,008	-0,110
Niet gehuwd, geen kinderen	-0,187***	0,011	-0,063
Gehuwd, geen kinderen	-0,144***	0,008	-0,087
Niet gehuwd, kinderen	0,048***	0,012	0,014
Eenouderhuishouden	-0,154***	0,013	-0,043
Institutioneel huishouden	-0,279***	0,072	-0,013
<i>Afkomst (ref. = zonder migratieachtergrond)³⁾</i>			
Scandinavisch	0,231**	0,071	0,011
Midden- en Oost-Europa	-0,048*	0,023	-0,007
Recente koloniën	-0,009	0,017	-0,001
Turks	0,094***	0,024	0,014
Uitkering (ref. = zonder)	-0,039**	0,012	-0,012
HHI	-0,895***	0,017	-0,247
Sociaal-economische achterstand	-0,025***	0,004	-0,027
N	82.719		
R ²	0,102		

- a) In totaal is er een onderscheid gemaakt tussen achttien groepen. Om het overzichtelijk te houden is ervoor gekozen om een aantal groepen te selecteren en die resultaten te rapporteren.

*= $p < 0,05$; **= $p < 0,01$; ***= $p < 0,001$

NON-LINEAIRE DIVERSITEITSEFFECTEN

Nu is vastgesteld dat etnische diversiteit en de beoordeling van buurtverhoudingen inderdaad met elkaar samenhangen, worden de andere diversiteitseffecten getest (zoals beschreven in kader 2). Het eerste effect dat wordt geanalyseerd is of

de samenhang tussen etnische diversiteit en de beoordeling van buurtverhoudingen al dan niet lineair verloopt. De resultaten van deze analyse, zie tabel 2, laten zien dat het effect van etnische diversiteit non-lineair is. Deze non-lineariteit betekent dat mensen woonachtig in meer etnisch diverse buurten de buurtverhoudingen minder negatief beoordelen dan dat op basis van een lineaire relatie verwacht zou worden.

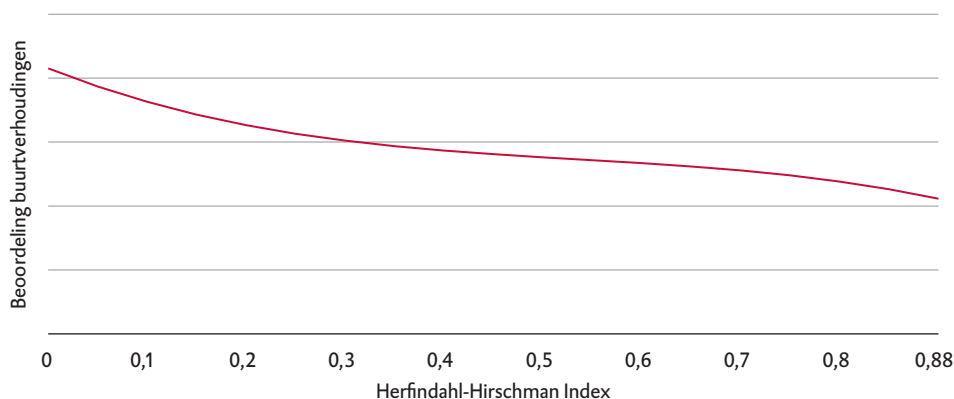
Tabel 2 Non-lineaire diversiteitseffecten. Buurtverhoudingen⁸

	b
HHI	-3,074***
HHI ²	4,894***
HHI ³	-3,041 ***
R ²	0,106
N	82.719

***= p<0,001

Zoals in figuur 4 – waarin de non-lineaire relatie is gevisualiseerd – is af te lezen, betreft het ook geen relatie waarbij het beoordelingsniveau bij een bepaalde waarde van diversiteit een laagste punt bereikt en daarna weer positiever wordt. Met andere woorden, er zijn geen omslagpunten aanwezig. In plaats daarvan blijven mensen negatiever worden naarmate de etnische diversiteit van een buurt toeneemt, maar wel in beperktere mate. Bij afwezigheid van etnische diversiteit (HHI = 0) is de buurtbeoordeling een 4,1 en bij de hoogste mate van etnische diversiteit die wij in deze analyse aantreffen (HHI = 0,88) worden de buurtverhoudingen met een 3,1 beoordeeld (op een schaal van 1 tot en met 5). Of buurten een HHI hebben van 0,5 of 0,6 maakt voor het beoordelingsniveau weinig verschil.

Figuur 4 Grafische weergave van de non-lineaire relatie tussen diversiteit en buurtverhoudingen

INTERACTIE-EFFECTEN

Het is mogelijk dat toenemende etnische diversiteit voor bepaalde groepen een grotere impact heeft op de buurtverhoudingen dan voor andere groepen. Dit zijn bijvoorbeeld lage inkomensgroepen (versus hoge inkomensgroepen) en laag-opgeleiden (versus hoogopgeleiden). De verwachting is dat bij toenemende etnische diversiteit het negatieve effect van de diversiteit relatief groter is voor deze groepen, omdat hoge inkomensgroepen en hoger opgeleiden in het algemeen meer vertrouwen hebben, kosmopolitischer zijn en minder vaak hoeven te concurreren met etnische minderheden (Tolsma et al. 2009: 293). De resultaten van deze interactie-effecten (HHI x huishoudinkomen en HHI x opleiding) staan afgebeeld in tabel 3.

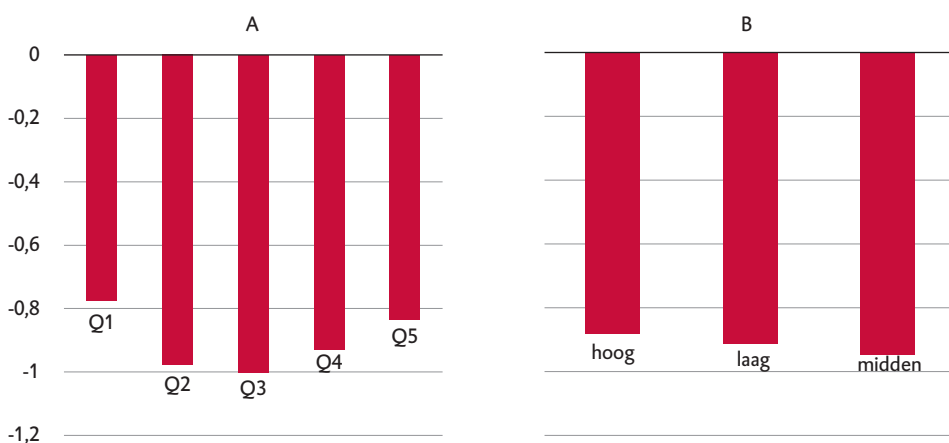
Tabel 3 Interactie-effecten. Buurtverhoudingen⁹

Interactie HHI x Gestandaardiseerd huishoudinkomen		Interactie HHI x Hoogst gevolgde opleiding	
Hoogste quintiel (ref.)		Hoog (ref.)	
Quintiel 2	-0,200***	Laag	-0,041
Quintiel 3	-0,227***	Middelbaar	-0,069*
Quintiel 4	-0,152***		
Quintiel 5	-0,054*		
Hoofdeffect HHI	-0,768***	Hoofdeffect HHI	-0,872***
R ²	0,102	R ²	0,103
N	82.719	N	82.719

*= $p < 0,05$; **= $p < 0,01$; ***= $p < 0,001$

Om de interpretatie van de gevonden interactie-effecten te vergemakkelijken, zijn de resultaten van tabel 3 gevisualiseerd in figuur 5. Hoe lager de score op de y-as, hoe negatiever een bepaalde groep buurtverhoudingen beoordeelt in een situatie van toenemende etnische diversiteit. De linker deelgrafiek ‘huishoudinkomen’ maakt inzichtelijk dat voor elke inkomensgroep meer etnische diversiteit gepaard gaat met een minder positieve kijk op de buurt. Daarnaast blijkt dat vooral mensen die behoren tot de groepen met middeninkomens (Q2, Q3 en Q4) de buurtverhoudingen slechter gaan beoordelen als de etnische diversiteit in de buurt toeneemt. De volgende deelgrafiek, ‘opleidingsniveau’, toont dat meer etnische diversiteit voor elke opleidingsgroep gepaard gaat met een minder positieve kijk op buurtverhoudingen. De verschillen tussen de groepen zijn beperkt. Het interactie-effect voor de laagst opgeleide groep is daarnaast niet significant.

Figuur 5 Grafische weergave van het effect van HHI op buurtverhoudingen, onderverdeeld naar inkomen en opleiding

HET ‘PURE’ DIVERSITEITSEFFECT

Met een aangepaste diversiteitsmaat – een HHI berekend op basis van de etnische diversiteit van de groepen waartoe een respondent *niet* behoort – is geprobeerd een ‘puur’ diversiteitseffect te bepalen, voor personen met een Nederlandse achtergrond. Zoals in tabel 4 is weergegeven, is voor deze groep zowel het aandeel *out-group* als de aangepaste diversiteitsmaat significant. Dit betekent dat naarmate het aandeel inwoners met een niet-Nederlandse achtergrond en/of de diversiteit binnen deze groep toeneemt, bewoners met een Nederlandse achtergrond negatiever worden over de buurtverhoudingen. Helaas is het niet mogelijk om voor andere groepen te werken met de aangepaste HHI.

Tabel 4 Het 'pure' diversiteitseffect voor buurtverhoudingen

	b
HHI _{zonder_Nederlandse_achtergrond}	-0,732***
Aandeel outgroup	-1,075***
R ²	0,098
N	69.034

***= $p < 0,001$

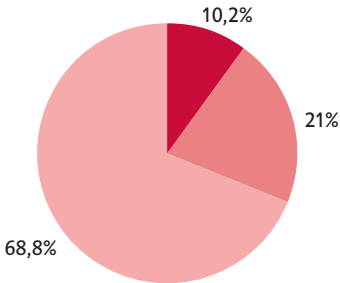
3.2 ETNISCHE DIVERSITEIT EN ONVEILIGHEIDSGEVOELENIS

Om onveiligheidsgevoelens in kaart te brengen, zijn de respondenten van de Veiligheidsmonitor onder meer bevraagd over hoe onveilig ze zich voelen in bepaalde situaties (zie figuur 6 voor alle vijf deelvragen). Net als bij de analyses voor buurtverhoudingen zijn de verschillende vragen voor de regressieanalyse samengevoegd tot één schaal. Voordat de resultaten van de regressieanalyse aan bod komen, worden de afzonderlijke stellingen kort besproken, alsmede de mate waarin de respondenten het ermee (on)eens zijn.

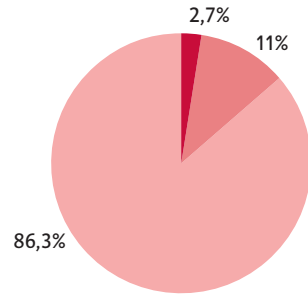
Figuur 6 Stellingen onveiligheidsgevoelens

Hoe vaak komt het voor dat u...

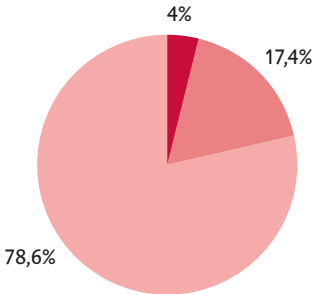
...s avonds niet open doet omdat u het onveilig vindt?

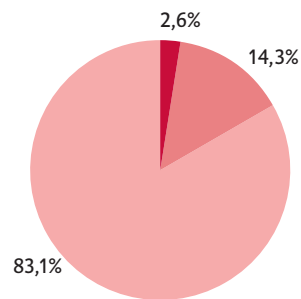
...in uw eigen buurt omloopt of omrijdt om onveilige plekken te vermijden?

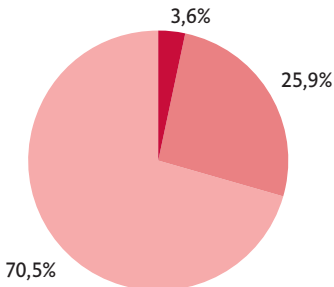
...zich onveilig voelt als u 's avonds bij u in de buurt op straat loopt?

...zich onveilig voelt als u 's avonds alleen thuis bent?

...bang bent dat u zelf slachtoffer wordt van criminaliteit?

■ vaak
 ■ soms
 ■ zelden of nooit

Ongeveer 70% van de respondenten geeft aan dat het zelden of nooit voorkomt dat ze 's avonds de deur niet open doen omdat ze het onveilig vinden. Eenzelfde percentage zegt zelden of nooit bang te zijn om zelf slachtoffer te worden van criminaliteit. Het aantal mensen dat zegt dat ze vaak omlopen of omrijden om onveilige plekken te vermijden, is redelijk beperkt (namelijk 2,7%). Ten slotte, het percentage

personen dat zich vaak onveilig voelt als ze 's avonds op straat lopen of als ze 's avonds alleen thuis zijn is respectievelijk 4% en 2,6%.

Tabel 5 Resultaten logistische regressieanalyse onveiligheidsgevoelens

	Odds ratio's
Geslacht	2,446***
Leeftijd	0,999
<i>Inkomensgroep (ref. = Q1, hoog)</i>	
Quintiel 2	1,107**
Quintiel 3	1,173***
Quintiel 4	1,384***
Quintiel 5	1,426***
<i>Opleidingsniveau (ref. = hoog)</i>	
Laag opleidingsniveau	1,643***
Middelbaar opleidingsniveau	1,362***
<i>Huishoudsamenstelling (ref. = gehuwd, kinderen)</i>	
Eenpersoonshuishouden	1,113**
Niet gehuwd, geen kinderen	1,035
Gehuwd, geen kinderen	1,153***
Niet gehuwd, kinderen	0,888*
Eenouderhuishouden	1,086
Institutioneel huishouden	0,991
<i>Afkomst (ref. = zonder migratieachtergrond)^{a)}</i>	
Scandinavisch	0,952
Midden- en Oost-Europa	0,605
Recente koloniën	1,257***
Turks	1,304**
Uitkering (ref. = zonder)	1,278***
Slachtoffer (ref. = geen)	2,562***
HHI	3,595***
Sociaal-economische achterstand	1,096***
Verwachte criminaliteit	1,123**
N	79.915
Nagelkerke's R ²	0,156

- a) In totaal is er een onderscheid gemaakt tussen achttien groepen. Om het overzichtelijk te houden is ervoor gekozen om een aantal groepen te selecteren en hun resultaten te rapporteren.

*= $p < 0,05$; **= $p < 0,01$; ***= $p < 0,001$

Om de verschillen in onveiligheidsgevoelens te verklaren, is er een regressie-analyse uitgevoerd. In dit geval een (non-hiërarchische) logistische regressie,

aangezien we twee groepen onderscheiden.¹⁰ De resultaten van deze analyse zijn weergegeven in tabel 5.

Ook in het geval van het ervaren van onveiligheidsgevoelens is er een samenhang met etnische diversiteit; hoe meer etnische diversiteit in de buurt, hoe groter de kans dat inwoners onveiligheid ervaren. De resultaten, weergegeven in tabel 5, zijn uitgedrukt in *odds ratio's*, omdat het uitkomsten van een logistische regressie-analyse betreft. *Odds ratio's* geven de kansverhouding aan van het hebben van onveiligheidsgevoelens ten opzichte van het niet hebben van zulke gevoelens. Wanneer de *odds ratio's* groter zijn dan 1, betekent dat, dat de kans dat inwoners onveiligheid ervaren, toeneemt. Als een buurt verandert van totaal homogeen in totaal heterogeen is de kansverhouding van het hebben van onveiligheidsgevoelens ten opzichte van het niet hebben van zulke gevoelens 3,5 keer zo hoog. De mate van sociaal-economische achterstand en de indicator 'verwachte criminaliteit' zijn daarnaast significant verbonden met het ervaren van onveiligheidsgevoelens. Hoe groter de sociaal-economische achterstand en criminaliteit, hoe groter de kans op het ervaren van onveiligheid. De *odds ratio's* van deze twee indicatoren zijn echter wel kleiner dan die van etnische diversiteit (namelijk 1,1 versus 3,5). Naast deze contextuele variabelen zijn er nog verschillende controlevariabelen op individueel niveau significant. Zo ligt het bijvoorbeeld meer voor de hand dat vrouwen onveiligheid ervaren dan mannen. Ook voor uitkeringsontvangers en lagere inkomensgroepen neemt de kans op het ervaren van onveiligheid toe. Achtergrond en type huishouden spelen geen eenduidige rol. Personen afkomstig uit de recente koloniën en Turkije hebben een vergrote kans op onveiligheidsgevoelens (in vergelijking met personen van Nederlandse komaf). Inwoners afkomstig uit Scandinavië en Midden- en Oost-Europa hebben echter minder kans op het ervaren van onveiligheidsgevoelens, maar deze *odds ratio's* zijn niet significant. Met betrekking tot huishoudsamenstelling springen er twee groepen negatief uit: personen behorend tot een eenpersoonshuishouden of een huishouden bestaande uit een gehuwd stel zonder kinderen hebben een (significante) vergrote kans op het ervaren van onveiligheidsgevoelens vergeleken met de referentiegroep (huishoudens bestaande uit een gehuwd paar met kinderen). Verder hebben degenen met een gemiddeld of hoog opleidingsniveau een kleinere kans om zich onveilig te voelen dan lager opgeleiden. Ten slotte voelen mensen die eerder slachtoffer zijn geweest van een inbraak zich vaker onveilig dan mensen die dat niet hebben ervaren.

10

Er zijn ook *multilevel*-modellen geschat en de resultaten daarvan zijn grotendeels gelijk aan de non-hiërarchische regressiemodellen. Zie de bijlage voor deze resultaten.

NON-LINEAIRE DIVERSITEITSEFFECTEN

Nu is vastgesteld welke factoren een rol spelen bij het verklaren van onveiligheidsgevoelens, wordt uitgebreider stilgestaan bij het effect van etnische diversiteit. Opnieuw wordt eerst bekeken of het effect al dan niet lineair is. Zoals de resultaten in tabel 6 laten zien, verloopt ook het verband tussen etnische diversiteit en onveiligheidsgevoelens niet lineair: naast de HHI hebben ook HHI^2 en HHI^3 significante effecten op onveiligheidsgevoelens.

Tabel 6 Non-lineaire diversiteitseffecten. Onveiligheidsgevoelens in de buurt¹¹

	b	Odds ratio's
HHI	3,256	25,947***
HHI ²	-4,346	0,013**
HHI ³	2,439	11,462*
Nagelkerke's R ²	0,16	
N	79.340	

*= $p < 0,05$; **= $p < 0,01$; ***= $p < 0,001$

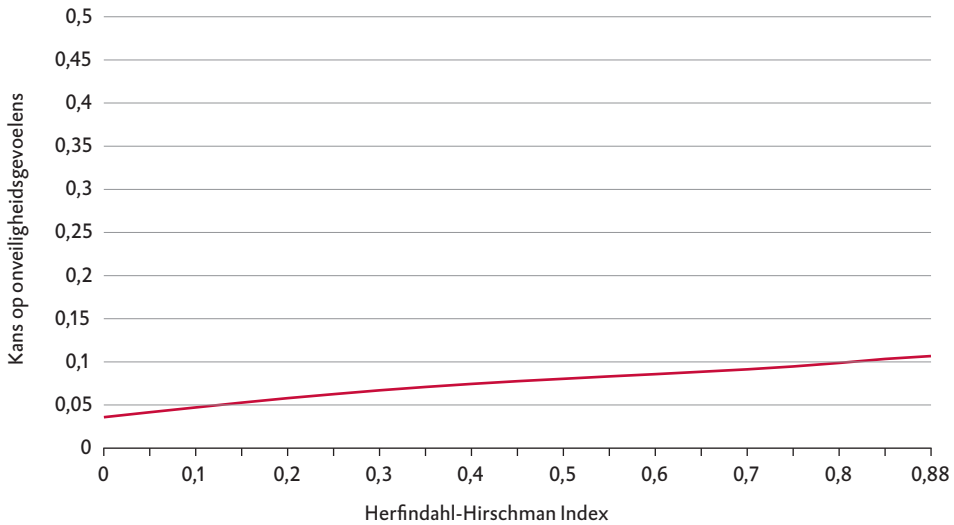
Omdat de afzonderlijke *odds ratio's* moeilijk te interpreteren zijn, zijn de resultaten van deze analyse gevisualiseerd in figuur 7. Deze figuur kan als volgt geïnterpreteerd worden. Op de verticale as staat de relatieve kans dat een bepaald type respondent onveiligheid ervaart, in dit geval een 40-jarige, gehuwde vrouw met kinderen en een Nederlandse achtergrond die niet eerder slachtoffer is geweest van inbraak en geen uitkering ontvangt. De waarden op de y-as variëren tussen 0 en 0,5. Hoe dichterbij de 0,5, hoe groter de kans dat dit type respondent onveiligheidsgevoelens ervaart. Bij een HHI van 0 is de kans 0,04 en de kans loopt op tot 0,11 bij een HHI van 0,88. De stijgende lijn laat zien dat als de etnische diversiteit in de buurt toeneemt, de kans groter wordt dat inwoners zich onveilig voelen. Voor andere groepen inwoners verloopt de lijn op ongeveer dezelfde manier, al kan deze wel hoger of lager uitvallen.

11

Op de variabelen HHI^2 en HHI^3 na, is dit model gelijk aan het model weergegeven in tabel 5.

Figuur 7 Grafische weergave van het effect van diversiteit op onveiligheidsgevoelens in de buurt*

* Voor een 40-jarige, werkende, gehuwde, vrouw zonder migratieachtergrond, niet eerder slachtoffer geweest van inbraak, met een middelbaar opleidingsniveau, gemiddeld besteedbaar inkomen en kinderen in het huishouden.

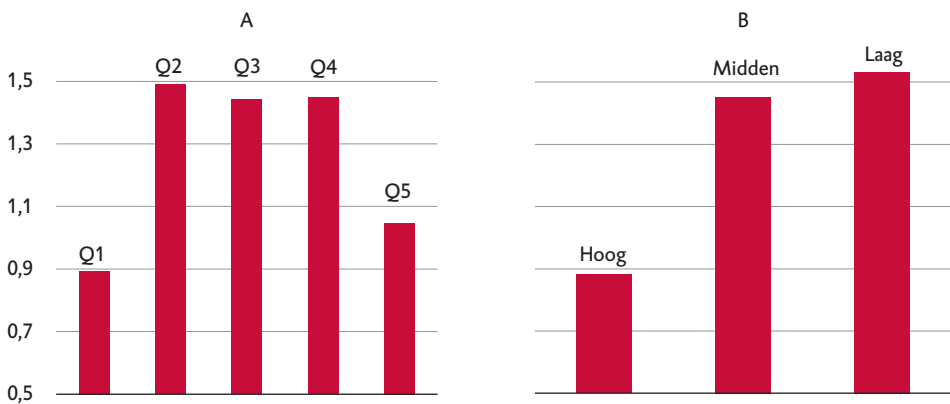
INTERACTIE-EFFECTEN

Net zoals bij buurtverhoudingen, kan de samenhang tussen etnische diversiteit en het ervaren van onveiligheidsgevoelens voor bepaalde groepen sterker zijn dan voor andere groepen. Om deze mogelijkheid te onderzoeken, zijn de interacties met inkomen en opleidingsniveau opgenomen in de analyse. De resultaten hiervan staan in tabel 7 en zijn grafisch weergegeven in figuur 8. Van de verschillende inkomensgroepen hebben in het bijzonder de middengroepen (Q2, Q3 en Q4) in het geval van toenemende etnische diversiteit een vergrote kans op het ervaren van onveiligheid. Bij de interactie tussen etnische diversiteit en opleiding, gevisualiseerd in de deelgrafiek 'opleidingsniveau', zien we dat bij toenemende diversiteit de kans op onveiligheidsgevoelens voor hoger opgeleiden minder sterker toeneemt dan voor middelbaar- en laagopgeleiden.

Tabel 7 Interactie-effecten. Onveiligheidsgevoelens in de buurt

Interactie HHI x Gestandaardiseerd huishoudinkomen		Interactie HHI x Hoogst gevolgde opleiding	
Hoogste quintiel (ref.)		Hoog (ref.)	
Quintiel 2	0,580***	Middelbaar	0,581***
Quintiel 3	0,540***	Laag	0,645***
Quintiel 4	0,535***		
Quintiel 5	0,124***		
Hoofdeffect HHI	0,887***	Hoofdeffect HHI	0,846***
Nagelkerke's R ²	0,157	Nagelkerke's R ²	0,157
N	79.340	N	79.340

*= $p < 0,05$; **= $p < 0,01$; ***= $p < 0,001$

Figuur 8 Grafische weergave van interactie-effecten. Onveiligheidsgevoelens in buurt

Het 'pure' diversiteitseffect kan niet berekend worden vanwege te hoge correlaties tussen de verschillende variabelen.

4 DISCUSSIE EN CONCLUSIE

De vraag of de mate van etnische diversiteit in de leefomgeving het sociaal kapitaal van haar inwoners erodeert, kan op grote wetenschappelijke en maatschappelijke belangstelling rekenen. Een eenduidig antwoord ontbreekt echter. Uit de analyses uitgevoerd voor dit Working Paper blijkt dat er wel sprake is van een eenduidige bevinding: in buurten met meer etnische diversiteit zijn mensen minder positief over de buurtverhoudingen. Vanwege de focus op buurtverhoudingen ligt de gevonden negatieve relatie tussen etnische diversiteit en dit aspect van sociaal kapitaal in de lijn der verwachting. In (Nederlands) onderzoek zijn er eerder soortgelijke bevindingen gedaan: mensen woonachtig in etnisch diverse buurten hebben minder contact met elkaar (Gijsberts et al. 2012) en ervaren contact als minder plezierig dan bewoners van meer homogene buurten (Lancee en Dronkers 2008; Scheepers et al. 2013; Völker et al. 2007). Daarnaast houdt wonen in een diverse buurt verband met een verminderde inzet voor de buurt (Snel et al. 2018). Deze beelden worden bevestigd door de uitkomsten van dit Paper.

Onze bevindingen over de relatie tussen onveiligheidsgevoelens van bewoners en etnische diversiteit zijn in lijn met bovenstaande uitkomsten. Onveiligheidsgevoelens van bewoners hangen deels samen met de mate van etnische diversiteit. De uitkomst dat meer etnische heterogeniteit gepaard gaat met het ervaren van een groter gevoel van onveiligheid bevestigt inzichten afkomstig uit Amerikaans onderzoek waarin soortgelijke relaties zijn aangetoond (Chiricos et al. 1997; Pickett et al. 2012). Dit onderzoek toont tegelijkertijd aan dat bevindingen per schaalniveau kunnen verschillen; uit Europees vergelijkend onderzoek bleek namelijk dat het aantal migranten dat in een Europees land woont, geen verband houdt met de ervaren onveiligheid (Semyonov et al. 2012; Visser et al. 2013). De analyse uitgevoerd voor dit Paper laat echter het tegenovergestelde zien. Hoe meer etnische diversiteit in de buurt, hoe groter de kans op het ervaren van onveiligheidsgevoelens. Dit resultaat komt overeen met een Belgische studie waarin – op gemeentelijk niveau – een soortgelijke bevinding is gedaan (Hooghe en De Vroome 2016).

De uitkomsten zoals verondersteld door het anomie- en dreiging-mechanisme lijken dus beide aanwezig te zijn. Enige nuancering is echter op zijn plaats. De rol van buurtkenmerken – zoals de mate van etnische diversiteit – moet niet worden overschat. Op basis van *multilevel*-analyses (zie bijlage) is het namelijk mogelijk om te berekenen hoeveel variantie (met betrekking tot buurtverhoudingen en het erva-

ren van onveiligheid) maximaal kan worden toegeschreven aan de buurt. Voor de buurtverhoudingen is dit 12,6% en voor onveiligheidsgevoelens 10,2%.¹²

Naast het lineaire effect van etnische diversiteit is in dit Paper ook onderzocht in welke mate de samenhang tussen etnische diversiteit enerzijds en het ervaren van onveiligheidsgevoelens en de buurtverhoudingen anderzijds non-lineair verloopt en of etnische diversiteit op bepaalde groepen – laagopgeleiden en lage-inkomensgroepen – een grotere impact heeft. Uit de non-lineaire analyses bleek dat er inderdaad sprake is van een non-lineair effect. En zoals verondersteld, toonden de geanalyseerde interactie-effecten daarnaast aan dat in het bijzonder lager opgeleiden bij toenemende etnische diversiteit de buurtverhoudingen als minder positief ervaren en een vergrote kans hebben op het ervaren van onveiligheid. De bevinding dat gevoelens van anomie en dreiging voornamelijk lijken te heersen onder de middeninkomensgroepen strookt daarentegen niet met de verwachting.

Een mogelijke verklaring voor deze uitkomst is dat middeninkomens *meer* te verliezen hebben dan de laagste inkomensklasse, en dat etnische diversiteit daardoor eerder als bedreigend wordt ervaren. De WRR stelde onlangs vast dat bij de middenklasse ‘groeierende onzekerheid’ heerst ten aanzien van (het behoud van) de maatschappelijke positie (Engbersen et al. 2017). Daarnaast beschikken middengroepen, in vergelijking met hoge-inkomensgroepen, over minder financiële mogelijkheden om te verhuizen als hun huidige buurt niet (meer) bevalt (Tolsma et al. 2009: 293). Voor rijkere zal wonen in een diverse buurt echter vaker een vrije keuze zijn en daarom staat deze groep mogelijk welwillender tegenover diversiteit; ook omdat zij voornamelijk in aanraking zullen komen met *happy diversity* – in bijvoorbeeld de Amsterdamse grachtengordel of in Wassenaar. Ten slotte is het mogelijk dat middeninkomens relatief vaak in buurten wonen die recentelijk divers zijn geworden en dat zulke (plotselinge) toenames voornamelijk onbehagen opwekken. De analyses die zijn uitgevoerd voor dit Working Paper zijn niet zonder beperkingen. Omdat het een cross-sectioneel onderzoek betreft, kan causaliteit niet zonder meer worden aangenomen. Daarnaast kunnen zelfselectieprocessen voor een vertekend beeld zorgen, waardoor het effect van etnische diversiteit wordt overschat of juist wordt onderschat (Koopmans et al. 2015, 3). In dit Paper is met die mogelijkheid geen rekening gehouden. Vervolgonderzoek zou hier beter op in kunnen spelen. Daarnaast zou vervolgonderzoek – in zoverre dat mogelijk is – het idee van *individualized neighborhoods* meer als uitgangspunt kunnen nemen. Het hanteren van geïndividualiseerde buurten of zogenoemde *egohoods* is een aan te raden aanpak om tot betekenisvollere grenzen van contexten te komen. Met deze aanpak worden rondom de woonplaats van respondenten cirkels getrokken die verschillen in omvang. Zo krijgt elke respondent een geïndividualiseerde woonomgeving die niet is gebaseerd op administratieve grenzen. *Egohoods* zijn nog niet

12

Deze percentages zijn afgeleid van de *intra-class correlation coefficient* (ICC). De ICC kan op basis van nul-modellen worden berekend.

wijdverspreid (zie voor – de enige – Nederlandse toepassing de studie van Sluiter et al. 2015), maar wel een veelbelovende manier om administratieve afbakeningen te omzeilen en de directe woonomgeving van een respondent beter in kaart te brengen.

REFERENTIELIJST

- Abascal, M. en D. Baldassarri (2015) 'Love Thy Neighbor? Ethnoracial Diversity and Trust Reexamined', *American Journal of Sociology* 121, 3: 722-782.
- Allport, G. (1954) *The nature of prejudice*, Cambridge, MA: Perseus Books.
- Chiricos, T., M. Hogan en M. Gertz (1997) 'Racial Composition of Neighborhood and Fear of Crime', *Criminology* 35, 1: 107-131.
- Chiricos, T., R. McEntire en M. Gertz (2001) 'Perceived Racial and Ethnic Composition of Neighborhood and Perceived Risk of Crime', *Social Problems* 48, 3: 322-340.
- Dinesen, P.T. en K.M. Sønderskov (2015) 'Ethnic Diversity and Social Trust: Evidence from the Micro-Context', *American Sociological Review* 80, 3: 550-573.
- Engbersen, G., E. Snel en M. Kramer (2017) *De val van de middenklasse? Het stabiele en kwetsbare midden*, Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Gijsberts, M., T. van der Meer en J. Dagevos (2012) "'Hunkering Down" in Multi-Ethnic Neighborhoods? The Effects of Ethnic Diversity on Dimensions of Social Cohesion', *European Sociological Review* 28, 4: 527-537.
- Huijts, T., G. Kraaykamp en P. Scheepers (2014) 'Ethnic diversity and informal intra- and inter-ethnic contacts with neighbours in The Netherlands: A comparison of natives and ethnic minorities', *Acta Sociologica* 57, 1: 41-57.
- Hooghe, M. en T. de Vroome (2016) 'The relation between ethnic diversity and fear of crime: Analysis of police records and survey data in Belgian communities', *International Journal of Intercultural Relations* 50: 66-75.
- Koopmans, R., B. Lancee en M. Schaeffer (2015) *Social Cohesion and Immigration in Europe and North America*, Londen: Routledge.
- Jennissen, R., G. Engbersen, M. Bokhorst, S. de Leeuw, M. Bovens en L. Mulder (2016) *Migratiediversiteit beter in beeld*, Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Lancee, B. en J. Dronkers (2011) 'Ethnic, Religious and Economic Diversity in Dutch Neighborhoods: Explaining Quality of Contact with Neighbors, Trust in the Neighborhood and Inter-Ethnic Trust', *Journal of Ethnic and Migration Studies* 37, 4: 597-681.
- Letki, N. (2008) 'Does Diversity Erode Social Cohesion? Social Capital and Race in British Neighbourhoods', *Political Studies* 56: 99-126.
- McPherson, M., L. Smith and J.M. Cook (2001) 'Birds of a Feather: Homophily in Social Networks', *Annual Review of Sociology* 27: 415-444.
- Meer, T. van der en J. Tolsma (2014) 'Ethnic Diversity and Its Effects on Social Capital', *Annual Review of Sociology* 40: 459-78.
- Merry, S.E. (1981) *Urban Danger: life in a neighborhood of strangers*, Philadelphia: Temple University Press.
- Moeller, G.L. (1989) 'Fear of Criminal Victimization: The Effect of Neighborhood Racial Composition' *Sociological Inquiry* 59, 2: 208-221.

- Öberg, P., S. Oskarsson en T. Svensson (2011) 'Similarity vs. homogeneity: contextual effects in explaining trust', *European Political Science Review* 3, 03: 345-369.
- Pickett, J.T., T. Chiricos, K.Ml. Golden en M. Gertz (2012) 'Reconsidering the Relationship between Perceived Neighborhood Racial Composition and Whites' Perceptions of Victimization Risk: Do Racial Stereotypes Matter?', *American Society of Criminology* 50, 1: 145-186.
- Putnam, R. (2007) 'E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century', The 2006 Johan Skytte Prize Lecture, *Scandinavian Political Studies* 30, 2: 137-174.
- Portes, A. en E. Vickstrom (2011) 'Diversity, Social Capital and Cohesion', *Annual Review of Sociology* 37: 461-479.
- Quillian, L. en D. Pager (2001) 'Black Neighbors, Higher Crime? The Role of Racial Stereotypes in Evaluations of Neighborhood Crime', *American Journal of Sociology* 107, 3: 717-767.
- Savelkoul, M., M. Gesthuizen en P. Scheepers (2011) 'Explaining relationships between ethnic diversity and informal social capital across European countries and regions: Tests of constrict, conflict and contact theory', *Social Science Research* 40: 1091-1107.
- Scheepers, P., H. Schmeets en B. Pelzer (2013) 'Hunkering down as disruption of community cohesion: Municipal-, neighborhood- and individual-level effects', *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 72: 91-106.
- Semyonov, M., A. Gorodzeisky en A. Glikman (2012) 'Neighborhood Ethnic Composition and Resident Perceptions of Safety in European Countries', *Social Problems* 59, 1: 117-135.
- Sluiter, R., J. Tolsma en P. Scheepers (2015) 'At which geographic scale does ethnic diversity affect intra-neighborhood social capital?', *Social Science Research* 54: 80-95.
- Snel, E., M.'t Hart en G. Oliviera (2015) *Veiligheid en veiligheidsbeleving in Rotterdam: analyse van gegevens uit het Wijkprofiel*, beschikbaar op: <http://www.kenniswerkplaats-leefbaar.nl/wp-content/uploads/onveiligheidsbeleving.pdf>.
- Snel, E., G. Custers en G. Engbersen (2018). 'Ongelijkheid in de participatiestad: stadsbuurten en burgerparticipatie', *Mens en Maatschappij* 93: 31-58.
- Tolsma, J., T. van der Meer en M. Gesthuizen (2009) 'The impact of neighborhood and municipality characteristics on social cohesion in the Netherlands', *Acta Politica* 44, 3: 286-313.
- Vervoort, M., H. Flap en J. Dagevos (2011) 'The Ethnic Composition of the Neighborhood and Ethnic Minorities' Social Contacts: Three Unresolved Issues', *European Sociological Review* 27, 5: 586-605.
- Visser, M., M. Scholte en P. Scheepers (2013) 'Fear of Crime and Feelings of Unsafety in European Countries: Macro and Micro Explanations in Cross-National Perspective', *The Sociological Quarterly* 54: 278-301.
- Völker, B., H. Flap en S. Lindenberg (2007) 'When Are Neighborhoods Communities? Community in Dutch Neighborhoods', *European Sociological Review* 23, 1: 99-114.

BIJLAGE METHODOLOGISCHE VERANTWOORDING

Tabel 8 Beschrijvende statistieken

	Minimum	Maximum	Gemiddelde	SE
Geslacht	0	1	0,52	0,499
Leeftijd	15	103	51,79	18,108
<i>Inkomensgroep</i>				
Inkomen quintiel 1	0	1	0,24	0,424
Inkomen quintiel 2	0	1	0,21	0,408
Inkomen quintiel 3	0	1	0,20	0,400
Inkomen quintiel 4	0	1	0,22	0,412
Inkomen quintiel 5	0	1	0,14	0,342
<i>Opleidingsniveau</i>				
Laag	0	1	0,32	0,466
Middelbaar	0	1	0,29	0,453
Hoog	0	1	0,33	0,469
<i>Huishoudsamenstelling</i>				
Eenpersoonshuishouden	0	1	0,19	0,393
Niet gehuwd, geen kinderen	0	1	0,07	0,260
Gehuwd, geen kinderen	0	1	0,32	0,467
Niet gehuwd, kinderen	0	1	0,05	0,217
Gehuwd, kinderen	0	1	0,31	0,461
Eenouderhuishouden	0	1	0,05	0,218
<i>Afkomst</i>				
Nederlands	0	1	0,8251	0,37989
Belgisch	0	1	0,01	0,163
Duits	0	1	0,03	0,171
Angelsaksisch	0	1	0,0083	0,09098
Scandinavisch	0	1	0,0013	0,03598
Mediterraan	0	1	0,0077	0,08753
Arabisch	0	1	0,0040	0,06289
Latijn-Amerikaans	0	1	0,0036	0,05951
Sub-Sahara	0	1	0,0054	0,07333
Zuid-Azië	0	1	0,0022	0,04685
Centraal-Azië	0	1	0,0029	0,05340
Zuidoost-Azië	0	1	0,0033	0,05714
Oost-Azië	0	1	0,0044	0,06583
Recente koloniën	0	1	0,0274	0,16325
Marokkaans	0	1	0,0078	0,08812
Turks	0	1	0,0121	0,10942
Indonesisch	0	1	0,0271	0,16228
Midden- en Oost- Europa	0	1	0,0135	0,115
Uitkering	0	1	0,06	0,235
Slachtoffer inbraak	0	1	0,13	0,337
HHI	0	0,88	0,3611	0,21471
Sociaal-economische achterstand	-4,50	5,63	0,0118	0,83475
Verwachte criminaliteit	1	6,75	1,8320	1,05793
Buurtverhoudingen	1	5,00	3,3657	0,77554
Onveiligheidsgevoelens	0	1	0,19	0,390

Tabel 9 Resultaten multilevel analyse buurtverhoudingen

	b	SE
Geslacht	0,008	0,005
Leeftijd	0,001***	0,000
<i>Inkomensgroep (ref. = Q1, hoog)</i>		
Quintiel 2	-0,032***	0,008
Quintiel 3	-0,032***	0,008
Quintiel 4	-0,040***	0,008
Quintiel 5	-0,075***	0,010
<i>Opleidingsniveau (ref. = hoog)</i>		
Laag opleidingsniveau	-0,012	0,007
Middelbaar opleidingsniveau	-0,011	0,007
<i>Huishoudsamenstelling (ref. = gehuwd, kinderen)</i>		
Eenpersoonshuishouden	-0,215***	0,008
Niet gehuwd, geen kinderen	-0,188***	0,011
Gehuwd, geen kinderen	-0,141***	0,008
Niet gehuwd, kinderen	0,046***	0,012
Eenouderhuishouden	-0,154***	0,013
Institutioneel huishouden	-0,270***	0,072
<i>Afkomst (ref. = zonder migratieachtergrond)³⁾</i>		
Scandinavisch	0,234**	0,070
Midden- en Oost-Europa	-0,044*	0,022
Recente koloniën	-0,018	0,017
Turks	0,101***	0,024
Uitkering (ref. = zonder)	-0,038**	0,011
HHI	-0,947***	0,023
Sociaal-economische achterstand	-0,019***	0,005
N	83.316	

- a) In totaal is er een onderscheid gemaakt tussen achttien groepen. Om het overzichtelijk te houden, is ervoor gekozen om een aantal groepen te selecteren en die resultaten te rapporteren.

OPERATIONALISERINGEN

De drie contextuele variabelen zijn als volgt geoperationaliseerd. De sociaal-economische achterstand is berekend aan de hand van een index bestaande uit 1) het percentage huishoudens dat een bijstand- of werkloosheidsuitkering ontvangt, 2) het percentage huishoudens met een inkomen onder de inkomensgrens en 3) het gemiddeld besteedbare inkomen per huishouden (hiervan is de verdeling omgekeerd). De drie indicatoren zijn gestandaardiseerd en de z-scores zijn bij elkaar opgeteld en gemiddeld. Etnische diversiteit is gemeten met behulp van de HHI, hiervoor is onderscheid gemaakt tussen achttien verschillende etnische groepen. De geregistreeerde criminaliteit, ten slotte, is berekend op basis van hoe frequent de volgende voorvallen in 2014 geregistreerd zijn bij de politie: 1) zakkenrollerij, straatroof en beroving; 2) woninginbraak en 3) gewelds- en seksuele misdrijven. Het totaal is gedeeld door het aantal inwoners in gemeente, wijk en buurt en vermenigvuldigd met 1000.

Tabel 10 Resultaten logistische multilevel analyse onveiligheidsgevoelens

	Odds ratio's
Geslacht	2,486***
Leeftijd	0,999
<i>Inkomensgroep (ref. = Q1, hoog)</i>	
Quintiel 2	1,107**
Quintiel 3	1,173***
Quintiel 4	1,384***
Quintiel 5	1,426***
<i>Opleidingsniveau (ref. = hoog)</i>	
Laag opleidingsniveau	1,643***
Middelbaar opleidingsniveau	1,362***
<i>Huishoudsamenstelling (ref. = gehuwd, kinderen)</i>	
Eenpersoonshuishouden	1,132**
Niet gehuwd, geen kinderen	1,036
Gehuwd, geen kinderen	1,153***
Niet gehuwd, kinderen	0,891*
Eenouderhuishouden	1,098*
Institutioneel huishouden	0,986
<i>Afkomst (ref. = zonder migratieachtergrond)^{a)}</i>	
Scandinavisch	0,619
Midden- en Oost-Europa	1,806
Recente koloniën	1,241***
Turks	1,279**
Uitkering (ref. = zonder)	1,266***
Slachtoffer (ref. = geen)	2,579***
HHI	3,924***
Sociaal-economische achterstand	1,083***
Verwachte criminaliteit	1,103***
N	79.915

- a) In totaal is er een onderscheid gemaakt tussen achttien groepen. Om het overzichtelijk te houden is ervoor gekozen om een aantal groepen te selecteren en hun resultaten te rapporteren.

